

Raad van Kerken in Nederland

Jaarverslag 2024

Jaarverslag 2024 Raad van Kerken in Nederland

Algemeen

In 2024 is de Raad van Kerken volop actief geweest. We deden mee aan de Herdenkingsdienst Slavernijverleden en presenteerden projecten rond de website 'Vier de Schepping' en de Noach-leergang. Ook keken we naar de toekomst. We maakten een start met denken over een nieuw beleidsplan en maakten plannen rond de herdenking van 1700 jaar concilie van Nicea in 2025. Bepalend voor de dagelijkse gang van zaken op het bureau was het afscheid, na meer dan vijf jaar, van algemeen secretaris Christien Crouwel. Ook van communicatiemedewerker Roland Meeuwsen namen we afscheid. Coen Wessel en Marian Hoek van Dijke vulden hun plaatsen in.

Week van Gebed

Van 21 tot 28 januari 2024 was de Week van Gebed, een samenwerking met Missie Nederland en SKIN. Internationaal werd de week voorbereid door vrouwen uit Sierra Leone. In de zomer van 2023 heeft een klein team hun materiaal vertaald en aangepast aan de Nederlandse situatie. De **Week van Gebed** verliep goed. We zien dat de belangstelling toeneemt.

Aan de Week van Gebed ging in het najaar van

2023 een online webinar vooraf, dat lokale geloofsgemeenschappen de gelegenheid bood zich inhoudelijk te oriënteren op het thema en de uitwerking van het materiaal.

Vanaf juni 2024 begonnen de voorbereidingen voor de Week van Gebed 2025. Die Week staat in het teken van de herdenking van het Concilie van Nicea. Het materiaal is gemaakt door de broeders en zusters uit het klooster van Bose (Italië). Het werd al snel duidelijk dat het een hele klus zou zijn om het thema en het materiaal goed te laten 'landen' in gemeentes en parochies in Nederland. Daarom werd een grote voorbereidingsgroep samengesteld die het internationale materiaal intensief bewerkt heeft. De samenwerking met Missie Nederland en SKIN verliep goed. Ook een vertegenwoordiger van de EO deed intensief mee aan de voorbereidingen.

In Vrijheid Verbonden

Op maandag 29 januari was de **jaarlijkse bijeenkomst van In Vrijheid Verbonden** in Tivoli in Utrecht. Het thema van de samenkomst is 'omzien naar elkaar in tijden van polarisatie', ingeleid door Hans Boutellier, bijzonder hoogleraar Polariserend en Veerkracht.

Daarnaast waren er presentaties vanuit de tradities die deel uitmaken van In Vrijheid Verbonden: Jodendom, Christendom, Islam, Hindoeïsme, Boeddhisme en Humanisme. Prinses Beatrix was aanwezig bij deze avond. Het aantal aanwezigen was, met 340 deelnemers, hoger dan vorig jaar. In de loop van 2024 werden de voorbereidingen voor de bijeenkomst van In Vrijheid Verbonden op 27 januari 2025 gestart. Het thema van die bijeenkomst is 'Spiritualiteit en Leiderschap'.

Toekomst lokale oecumene

Tijdens de **januarivergadering** van de Plenaire Raad werd de toekomst van de lokale oecumene besproken. De toekomst van de lokale oecumene brengt verschillende vragen met zich mee. Hoe kunnen de (vaak sterk vergrijsde) lokale raden van kerken het vuur brandend houden? Welke mogelijkheden tot samenwerking zijn er? Wat zijn kansen, wat zijn valkuilen? De beraadgroep Geloof en kerkelijke gemeenschap heeft hier een paper voor geschreven. Bij de raadsvergadering waren ook vertegenwoordigers van *City Movements* aanwezig.

Stop Ecocide

In dezelfde jaarvergadering sprak de Plenaire Raad over Ecocide, meer specifiek over de vraag of het stelselmatig vervuilen en daarmee beschadigen en vernietigen van ons milieu als een internationale misdaad vervolgd en bestraft moet kunnen worden door het Internationaal Strafhof in Den Haag. Ecocide zou toegevoegd moeten worden aan de vier misdaden die worden genoemd in het Statuut van Rome, het oprichtingsverdrag van het Internationaal Strafhof (ICC) gevestigd in Den Haag. Die vier misdaden zijn nu: genocide; misdaden tegen de menselijkheid; oorlogsmisdaden; agressie (onlangs toegevoegd). De raadsleden staan welwillend tegenover een adhesiebetuiging, maar aarzelen over de juridische gevolgen. Ze besluiten om vooralsnog geen steun te betuigen. Eerst moeten de juridische consequenties duidelijker zijn.

Oecumenelezing

Op 12 april hield Paul Schenderling de jaarlijkse Oecumenelezing in de Geertekerk in Utrecht. Hij **sprak** over alternatieven voor het neoliberale denken dat ten koste gaat van mensen en klimaat. Daarbij nam hij het Bijbelboek Exodus als inspiratiebron. Schenderling beschreef de ketenen waarmee de Egyptische heerser farao mensen en volkeren aan zich bond en met geld als ruilmiddel arme boeren aan zich verplichtte als lijfeigenen wanneer zij hun leningen door misoogsten niet konden terugbetalen. Ook Nederland, zo meent Schenderling, functioneert als een systeem van farao: 'In Nederland houden de middenklasse en de rijkere klasse met hun

voorraadbunkers talloze andere mensen geketend door de macht van het geld. Alleen al in Nederland zelf leven honderdduizenden werkende armen in permanente angst en bestaanonzekerheid. En buiten Nederland werken er nog eens 10 miljoen mensen in het mondiale Zuiden voor Nederlandse consumptie. Ze worden zwaar onderbetaald, werken onder verschrikkelijke omstandigheden, hebben vrijwel geen vrije tijd en hebben geen sociaal vangnet.

Hij riep op tot een louteringsproces. 'Loutering betekent dat we bewust afstand doen van de macht die we hebben of kunnen hebben en ons klein maken, zodat we ons werkelijk kunnen oefenen in vertrouwen op God en vertrouwen op gemeenschappen. Schenderling pleitte voor contrastgemeenschappen. Als voorbeeld wees hij op bedrijven die misstanden in de productieketen willen herstellen en dus minimaal het klimaat belasten en mensen eerlijk belonen.

In **het tweede deel** van de Oecumenelezing werd afscheid genomen van Christien Crouwel als algemeen secretaris. Vicevoorzitter ds. Johannes Welschen roemde Christien Crouwel voor haar grote inzet en de altijd frisse ideeën. 'Je hebt de coronapandemie meegemaakt en het werk van de Raad toch door laten gaan, het nieuwe beleidsplan voor de Raad helpen ontwikkelen. Je hebt steeds weer verbinding gemaakt vanuit de Raad met initiatieven in de samenleving. Dit ook om te voorkomen dat het werk in de Raad te veel naar binnen gekeerd raakt. Zo zijn de afgelopen jaren bij de Raad netwerkgroepen ontstaan. Dat nemen we mee uit jouw werk voor de Raad',

aldus Welschen. Ook van communicatiemedewerker Roland Meeuwssen werd afscheid genomen. De nieuwe algemeen secretaris Coen Wessel en de nieuwe communicatiemedewerker Marian Hoek van Dijke werden verwelkomd.

Nicea

In de januarivergadering van de Plenaire Raad wordt besloten om 1700 jaar Nicea in Nederland uitgebreid te vieren, maar niet in de opzet van een Kerkendag. Dat werd te kostbaar. In plaats daarvan komt er een viering op 14 juni 2025 in de Sint-Janskerk in Gouda. Ook de Oecumenelezing zal in het teken staan van Nicea 2025. **Andere initiatieven** zullen volop gestimuleerd worden.

Een breed samengestelde stuurgroep wordt gevormd, die in april 2024 voor het eerst bij elkaar kwam en aan de slag gaat om onder andere de Oecumenelezing en Viering van 14 juni 2025 te organiseren. Idelette Otten en Geert van Dartel zijn de voorzitters van deze stuurgroep.

Vanuit de Katholieke Vereniging voor Oecumene schrijft Peter Nissen een brochure over Nicea, die in Nederland en ook in Wereldraad van Kerken goed ontvangen wordt.

Presentie en profetie

De beraadgroepen Geloof en kerkelijke gemeenschap en Samenleving, duurzaamheid en vrede schreven samen een **gespreksnotitie** (pdf) over hoe maatschappelijk handelen en spreken van de kerken eruit zou kunnen zien, met de titel *Presentie en Profetie*. In deze beide woorden, presentie en profetie, wordt precies samenvat waar het in het spreken van de kerk om gaat. De kerk is present, is aanwezig waar mensen gewond zijn en zoekt mensen op en probeert daar helend aanwezig te zijn: pastoraal en diaconaal.

De kerk heeft daarnaast ook een profetische stem. Paus Franciscus zegt daarover in de apostolische bemoediging 'Evangelii gaudium' uit 2013: 'Kerk zijn betekent Volk van God zijn in overeenstemming met het grote liefdesplan van de Vader. Dat houdt in gist te zijn van God te midden van de mensheid: het heil van God te verkondigen en te brengen in deze wereld van ons'. Het rapport 'Presentie en profetie' preciseert: 'de profetische boodschap van het evangelie is er een van vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping'.

Het spreken van de kerken mag best uitdagend zijn: 'De kerken mogen bij tijd en wijle de knuppel in het hoenderhok gooien, ongemakkelijke vragen stellen, vanzelfsprekendheden en al te makkelijke antwoorden in twijfel trekken'.

Vredesprijs Christien Crouwel

De Raad werd uitgenodigd op de Nationale Iftar die het CMO (Contactorgaan Moslims Overheid) elk jaar organiseert. Dit jaar op 4 april. Bij deze gelegenheid kreeg Christien Crouwel de Nationale Iftar Vredesprijs.

De voorzitter van het CMO, Mushin Köktas, overhandigde de prijs aan Christien Crouwel en **memoreerde** daarbij haar brede inzet voor vrede en gerechtigheid in de samenleving. Zij was onder andere betrokken bij een aantal pittige dossiers, zoals de wetgeving rond ritueel slachten en het rapport van de POCOB (de parlementaire ondervragingscommissie naar ongewenste beïnvloeding van maatschappelijke en religieuze organisaties in Nederlanden).

Vluchtelingen

De werkgroep Vluchtelingen hield op 23 mei een online meeting met het thema 'Vluchteling in Europa: gast of last' en op 26 oktober organiseerde zij een goed bezochte **dag** over het Vluchtelingenbeleid in de Johanneskerk in Amersfoort, speciaal voor mensen die plaatselijk met

vluchtelingen werken onder de titel 'Het meest humane asielbeleid ooit'. Een van de sprekers was Frank Candel, bestuursvoorzitter van VluchtelingenWerk Nederland.

Als reactie op de plannen in het hoofdlijnenakkoord van het nieuwe kabinet op het gebied van asiel en migratie schreef de Raad in mei een **opiniestuk in Trouw**. De Raad stelde: het voorgestelde beleid is 'niet alleen onmogelijk, onhaalbaar en deels in strijd met internationaal en Nederlands recht, maar bovenal signaal van een zeer vijandig mensbeeld van vluchtelingen'. Eind september publiceerde de werkgroep Vluchtelingen een **theo-politiek stuk** onder de titel 'Maar wij geloven – geloven in tijden van verharding' als reactie op het nieuwe regeringsbeleid. Citaat: 'In het regeerprogramma wil de regering een asielcrisis uitroepen en daartoe een asielcrisiswet aannemen. Maar wij geloven dat God ons oproept om mensen in nood te helpen en niet buiten te sluiten.'

Het moderamen sprak in september zijn steun uit voor een oproep om de rechten van 'gewortelde kinderen' te beschermen. In overeenstemming daarmee steunt de Raad ook het doel van het Kerkasiel in Kampen, dat op 21 november in de Open Hofkerk in Kampen van start ging. De algemeen secretaris van de Raad bezocht het Kerkasiel op 17 december.

Tent of Nations

Begin april spraken leden van de Raad met Daoud Nassar van de boerderij Tent of Nations bij Bethlehem. Hij vertelde over de fysieke en juridische dreigingen van de kant van kolonisten, leger en overheid. Sinds 7 oktober 2023, de aanval van Hamas op Israël en de daarop volgende oorlog in Gaza, is de situatie ernstig verslechterd. Als Raad van Kerken hebben we brieven gestuurd naar de minister van Buitenlandse Zaken en naar de Israëlische ambassadeur. We vroegen de minister en de ambassadeur om hun invloed uit te oefenen zodat de mensen van Tent of Nations vrij en zonder intimidatie hun land kunnen betreden en bewerken, er geen wegen worden aangelegd over hun land en het herregistratieproces van hun bezittingen zo snel mogelijk wordt afgerond.

Slavernij

Onder het motto "Samen hoopvol op weg" wordt op 29 juni in de kerk Huis bij de Bron in Dordrecht-Stadspolders de landelijke herdenkingsdienst Slavernijverleden gehouden. De **dienst** is een gezamenlijk initiatief van de Raad van Kerken, de Stichting Heilzame Verwerking Slavernijverleden en SKIN. De dienst werd voorbereid in samenwerking met de Protestantse Gemeente van Dordrecht-Stadspolders, het platform Dordtse Kerken en het Cultureel Educatief Centrum Dordrecht.

Dr. Duncan Wielzen en ds. René de Reuver spraken het Kyriegebed uit. Naast het belijden van schuld en medeverantwoordelijkheid van kerk en theologie voor het slavernijverleden, klinkt hierin het gebed om vergeving en een nieuw begin.

Essays

Het moderamen besloot om niet, zoals in andere jaren, te reageren op het beleid van het nieuwe kabinet vanuit het gevoel: met alleen een reactie op het voorgenomen beleid raken we niet voldoende wat dit nieuwe kabinet betekent. In plaats daarvan is een aantal mensen uit de volle breedte van de Nederlandse kerken gevraagd om een kort essay te schrijven over de richting waarin onze samenleving gaat en wat dit

betekent voor ons als kerk. De essays werden gedurende de maand september **gepubliceerd** en trokken duidelijk de aandacht van Trouw en Nederlands Dagblad. Een drietal essayisten (Erik Borgman, Willem Maarten Dekker en Carola Dahmen) werd uitgenodigd op de Heidagen.

Vrede en oorlog

Sinds de jaren tachtig is er in de breedte van de kerken weinig over vrede en oorlog gesproken. De Raad heeft het gevoel dat de Russische agressie in Oekraïne een nieuwe bezinning noodzakelijk maakt. De Raad heeft weliswaar de Russische agressie ook al in 2014 en 2022 aangeklaagd, maar ‘waar we als Raad niet aan toegekomen zijn is aan een grondige analyse van de oorlog en een politieke positiebepaling van de kerken,’ schrijft voorzitter Geert van Dartel. ‘De Raad heeft zich tot dusverre niet uitgesproken over de veranderde geopolitieke situatie en de Westerse politieke, economische en militaire steun voor de verdediging van Oekraïne.’ In de septembervergadering ontving de Raad het hoofd van de Krijgsmachtspredikanten ds. G.J. van der Ende. Hij vertelt over zijn werk en de door de legerleiding gevoelde urgentie om ons als Nederland voor te bereiden op een grootschalig conflict. Hij vraagt of wij als kerken geestelijk ‘gereed’ zijn mocht er een grootschalig conflict uitbreken waar Nederland bij betrokken raakt. Sprekend over de noodzaak van defensie zegt hij: ‘Het doel dient te zijn: onrecht voorkomen, kwaad in toom houden. Om waarden als humaniteit en vrijheid te beschermen’.

Mgr. van den Hende houdt in dezelfde vergadering een inleiding over het belang van Europa bij het nadenken over vrede en oorlog. Europa is ooit begonnen als een vredesproject en als een waardengemeenschap. Wanneer Europa zich als een wereldwijde actor wil gedragen, dan moet dat niet alleen economisch worden ingevuld, maar allereerst gedragen worden door specifieke waarden:

- Waardigheid van de menselijke persoon en de menselijke ontwikkeling
- Solidariteit (paus Franciscus: tegengif tegen populisme)
- Subsidiariteit (participatie van mensen en groepen op alle niveaus)
- Dialoog: met elkaar in gesprek gaan als grondhouding

In de novembervergadering zijn Henk Baars en Kees Niewerth van de Werkgroep Inclusieve Veiligheid te gast. Zij zijn betrokken bij het project rond het boek *Veiligheid opnieuw doordenken*, een vertaling en bewerking van het onderzoek ‘Sicherheit Neu Denken’ van de Protestantse Kerk in het Duitse Baden-Baden, dat in 2018 verscheen als een praktische doorwerking van de dialoog van de Wereldraad van kerken over ‘rechtvaardige vrede’.

‘Wij willen ons inzetten voor een nieuwe visie op een rechtvaardige en vreedzame mondiale gemeenschap. Deze visie gaat uit van het besef dat echte veiligheid in ons eigen land samenhangt met de versterking van mondiale veiligheid voor iedereen.’

De visie van de Werkgroep bestaat uit vier basisprincipes:

- Mondiale samenwerking
- Investeren in het herstel van een gebroken wereld
- Grenzen stellen aan de economie vanuit de ecologie
- Actieve geweldloosheid bij het voorkomen en oplossen van conflicten.

Ook zijn in 2024 de banden met PAX/IKV/Pax Christi aangehaald.

Vier de schepping en Noach-leergang

In september 2024 werd de website [Vierdeschepping.nl](https://vierdeschepping.nl) gelanceerd. De website geeft persoonlijke inspiratie, maar ook input voor het vormgeven van vieringen en bijeenkomsten rond duurzaamheid en schepping. De website bevat recepten, bloemschikkingen, gedichten, inspirerende symbolen en woorden. Je kan zoeken op thema of op periode van het kerkelijk jaar. In de website zijn vier eerdere websites samen gegaan. Er zijn nog wel wat zorgen over de voortgang en uitbouw van de website.

De lancering werd op 20 september gevierd met een middag in het Stadsklooster San Damiano in Den Bosch. Op deze middag werd ook de Noach-leergang gepresenteerd, die samen met Micha Nederland is ontwikkeld, onder andere door Corinne Groenendijk. De **leergang** bevat modules over 'omgaan met grenzen', 'doemdenken of hoop' en 'biodiversiteit'. De leergang is goed te gebruiken door jongeren.

Heidagen

De Raad van Kerken organiseerde op 22 en 23 oktober twee beleidsdagen ('Heidagen') in Mariënkroon, Nieuwkuijk.

De **dagen** begonnen met een vraag aan drie lidkerken tegen welke ontwikkelingen zij aanlopen in hun kerken en wat ze verwachten van de oecumene. De orthodoxe aartspriester Hildo Bos van de Orthodoxe Kerk in Nederland bekende dat zijn gelovigen eigenlijk weinig weten van de oecumene. Bijzonder in zijn kerk is wel dat een heel aantal jongeren (jonge mannen) zijn kerk weten te vinden, al dan niet door Tik-Tok-filmpjes. Ds. Dinand Krol spreekt vanuit de Nederlandse Gereformeerde Kerken (NGK), een nieuwe lidkerk die met veel enthousiasme het lidmaatschap van de Raad oppakt.

Vicaris Arjen Bultsma neemt de raadsleden mee in het denken van de Britse journalist Dougald Hine die in 2023 de vele crises waar wij mee te maken hebben onderzocht in zijn boek *At work in the ruins*. Op vergelijkbare wijze moeten wij bouwen te midden van de ruïnes en

- redden wat gered moet worden
- rouwen om wat niet behouden kan worden
- onderscheiden wat misschien essentieel leek, maar het niet blijkt te zijn
- in het verleden zoeken naar wat toen ooit bleef liggen of wat van minder belang werd gevonden, maar nu juist weer dienstbaar zou kunnen zijn.

De volgende dag werd met de essayisten Erik Borgman, Willem Maarten Dekker en Carola Dahmen gekeken naar de samenleving en de roeping van de kerk in de samenleving.

Zoekend naar nieuw beleid wordt een opmerkelijke consensus geconstateerd. De Raad wordt gezien als ontmoetingsplek van kerken, als plek waar aan de eenheid van de kerken wordt gewerkt en als plaats waar de kerken gezamenlijk hun stem verheffen naar kerk, overheid en samenleving. Er wordt ook geconstateerd dat de Raad nadrukkelijk de financiën in het oog zal moeten houden voor welk werk mogelijk is.

Klimaattop Bakoe

Van 11 tot 22 november vond in Bakoe de 29ste VN-klimaattop plaats. COP29 brengt leiders, beleidsmakers, wetenschappers en pleitbezorgers uit de hele wereld bij elkaar om klimaatverandering tegen te gaan en met de gevolgen ervan, zoals die nu al zichtbaar en voelbaar zijn, om te gaan. Marijke van Duin – sinds 2000 lid van de klimaatwerkgroep van de Wereldraad van Kerken en voorzitter van de netwerkgroep Schepping en duurzaamheid van de Raad van Kerken in Nederland – nam als waarnemer namens de Wereldraad van Kerken deel aan de top en schreef in [blogs](#) over haar bevindingen. Ze is niet optimistisch. ‘De uitkomst betekent dat de arme landen met hun nek in een strop hangen. Ofwel ze worden steeds armer omdat ze te weinig geld hebben voor economische groei op basis van duurzame energie, ofwel ze gaan steeds meer bijdragen aan klimaatverandering door fossiele brandstoffen te blijven gebruiken – waar ze zelf als eersten de gevolgen van zullen ondervinden’.

Interreligieus overleg en interreligieuze verbondenheid

In het OJCM (Overleg Joden, Christenen en Moslims) is indringend met elkaar gesproken over geloofszaken en vooral over actuele zaken. Het OJCM zond in december een zeer kritische reactie op het wetsvoorstel Informeel Onderwijs, dat beoogt om civiel toezicht te houden op catechisaties, koranlessen etc.

De Raad van Kerken nam samen met vertegenwoordigers van joden, moslims en humanisten deel aan een Vredeswake op 7 oktober 2024 bij het Vredespaleis in Den Haag voor de onschuldige burgers die op 7 oktober 2023 en daarna zijn omgebracht, gegijzeld, of gewond geraakt. Sprekers waren onder andere burgemeester Van Zanen, rabbijn Awraham Soetendorp, vicepremier Eddy van Hijum en algemeen secretaris Coen Wessel.

Naar aanleiding van de gewelddadigheden van 7 november rond de voetbalwedstrijd Ajax-Maccabi Tel Aviv gaf de Raad van Kerken een [verklaring](#) uit. ‘Als Raad van Kerken zien we de angst, de woede en de ontzetting van de joodse bevolking. Nederland hoort een land te zijn waar joden zich veilig en welkom moeten weten’.

Ter gelegenheid van Ramadan, het Joodse Nieuwjaar en het Divali-feest zond de Raad een groet naar respectievelijk islamitische, joodse en hindoe organisaties.

De algemeen secretaris pleitte op 21 november op de [opiniepagina](#) van Trouw voor meer aandacht, ook door de overheid, voor interreligieus overleg. ‘Overheidsdienaren zouden moeten beseffen hoeveel sociaal kapitaal er ook in Nederland zit in religieuze organisaties en hun onderlinge ontmoeting. Bevorder dat!’

Amersfoort, 17 maart 2025
Coen Wessel, algemeen secretaris